

Иван Вазов

Златната планина

I

Доктор Карло рано бе минал в кабинета си. Той бе дълбоко зает. Утринното слънце грееше през прозорците и правеше да лъскаят по масата купчета разнородни и разноцветни камъчета, донесени от всичките планини на Южна България. Това бяха драгоценните колекции на почтения професор по геологията и минералогията в местната гимназия.

Доктор Карло, както и много други чужденци, беше дошъл в областта наскоро след войната. Като мъж на науката той се занимаваше само с нея и от друго не щеше да знае. Неговият мир се заключаваше в училищния клас и в кабинета му. Кабинетът особено поглъщаше времето му, дето класифицираше геолого-минералогическия си материал: камъчета, кремъци, руди, кристализации, раковини, сталактити, соли и други произведения от изкопаемото царство. Освен по масата подобни купчета пълнеха полиците и долапите на стаята, а също и много преградки на областния музей, в зародиш още. Всичко това беше плод на много трудни учени разходки из страната, на които докторът посвещаваше всичките си празнични дни и ваканции.

Очевидно тия занятия не влизаха в кръга на строго професорската му длъжност. Но докторът се беше страстно предал към тях и безкористно – единствено из любов към науката, която също има своите мании... Той доработваше един свой учен труд за Източна Румелия, който трябваше да му отвори вратата на едно сциентифическо дружество в Европа, на което ламтеше да бъде член. Но неговото честолюбие се спираше дотам; от няколко време обаче у него беше оживял тщеславен червек и той със завист следеше растящото значение на някои учени чужденци в България.

– Тоя неблагодарен предмет, над който старея, няма да ме изведе наникъде – каза си той горчиво днес. – Други дигнаха шум с такива безделци, като описанието на Траяновия друм, изравяне класически статуи из разсипани градове, нищожни археологически открития и съмнителни исторически документи. Гледаш ги – едва ли не Колумби на България! А аз гния гърди над моята бездушна специалност, от която никой не се интересува, даже и мишките, и глупея между тоя див народец, дето ме е фърлила съдбата. Да найдех поне една руда на сол, на желязо, на сребро, та най-после на каменни въглища! А то, чопли земята, обикалай дивите кърове, само да обогатиш долапчетата на музея с тия глупави

камъни, в които никога няма да намеря моя философски камък...

И доктор Карло блъсна сърдите камъните.

Вратата скръцна, влезе жена му.

Тя беше в домашно неглиже, не твърде млада личност, но твърде окръглена и гойна, и с лице завито с дебел пласт тлъстини, благодушие и покой. Както повече пъти бива, тя беше съвършена противоположност на мъжката си половина. Защото Карло, както навярно си го въобразяват и читателите, беше сух, костелив, постал, с голяма прошарена, некултивирана, сиреч учена брада, нервен и разсеян, а главно – постал. Постал като камъните, с които се окръжаваше и живееше. Той наумяваше в това отношение някои животни, които заприличват на почвата, де-то се навъртат. Под тоя закон още по можеше да се подведе Карловица, която притежаваше пълнотата и флегмата на почтените птици, що бяха спасили някога Рим от галите, от които тя всеки пазарен ден влачеше дома на гърба на хамалина до десетина, и цялата неделя се занимаваше с унищожението им.

– Карло, един селянин иска да влезе при тебе – каза съпругата му.

– Защо му трябвавам? – попита нетърпеливо докторът.

– Щял да ти показва нещо.

– Пак някои шарени камъчета? Тия селяни ще ме уморят с усърдие-то си. Антонио, кажи му да дойде друг път, сега отивам на экзамена – каза професорът, като стана и се заоблича набързо.

В тоя миг селачът се вмъкна гологлав в кабинета, без да Дочака отговора, сгъна ръце смирено и се поклони.

– Добро утро ви!

Лицето на професора се намръщи, но той се пресили да бъде ласкав.

– Добро утро, чичо, какво желаете?

– Донесох ви една работа тука – каза селачът, като разгърна пазвата си, из която се видяха голи рунтави гърди, опалени от слънцето. Той извади оттам един едър възел.

– Камъчета ли? – попита професорът с кисела усмивка.

– Камъчета го речи, сгурия го речи, каквото щеш – отговори селачът и се мъчеше да развърже кърпата.

– Ти си от тъдява?

– От Дремиградско ида: нарочно за ваша милост – отговори селачът със зъбите, с които сега дърпаше възела.

Професорът се приближи с любопитство.

В същия миг кърпата се отвърза и селачът предпазливо сложи

някакви буци на стола.

– Виж какво е, дали си струва труда.

Още из първо поглеждане професорът остана захласнат: пред него стоеше златна руда! Той не можеше да проговори от вълнение. Очите му светнаха необикновено и изпитите му бузи нервно заиграха.

Най-добър вид златна руда!

Слънчевите лучи играеха по лъскавите златисти люспици, обилно налепени по червеникавия минерал. Някои части от буците бяха съвсем злато, с твърде слаба примес пясъчинки. Те твърде тегнеха сравнително с обема си поради количеството на благородния метал в тях. Кристализираните златни трошици искряха се разноцветно и земаха очите на опуления доктор.

Селачът забележи вълнението му.

– Какви са тия светливи буци, позна ли ги?

– Дека ги найде? – вместо да му отговори, попита възхитеният професор.

– Нали ти казах: татък в Дремиградско, в балкана... То се вика там цялата планина отсам Камчията е такава... А какви са тия камъни, господине?

– На дълбоко ли бяха?

– Че кажи на плитко: на две и три педи нещо в земята.

– Ти с какво се занимаваш?

– Овчар съм. Викат ме Иван Динков.

– Показва ли другиму тия камъни?

– Та кой ти отбира у нас. Имам чичов син Христо – даскалът в Доброли, та той ме научи да се допитам до ваша милост; – иди, каже, при доктор Карлева, беки излезе нещо... Това какво е, господине, на злато мяза?

Професорът се любуваше на искрящите се на слънцето златни люспи и трошици по рудата.

– Знай ли друг мястото? – попита пак докторът, комуто в главата се рояха велики мисли.

– Кой ходи там? Само аз зная.

Докторовото лице огря самодоволна усмивка.

– Благодаря, бай Иване, аз ще ти платя разноските и възнаграждение хубаво ще ти дам... Ти ще останеш у мене малко. Почакай да обядваме заедно... Това е любопитна руда, но трябва да я изследвам в гимназията – схитрува професорът; – ти си почини тук, попуши една-две цигари, не се стеснявай, бъди като у дома си.

И докторът мина с рудата в стаята на жена си.

– Антонио, Антонио драга! – извика той радостно и я цалуна по двете бузи. – Знайш ли какво донесе тоя прост селяк? Той донесе, мила Антонио, моята фортуна, моята слава, да, славата на доктор Карла! Гледай това нещо: тия буци са злато, каквото може да се намери в рудниците на Бразилия и Калифорния само. И една-две педи на плитко; с пръст да разчовъркаш, ще го набараш! И това цяла планина, мила Антонио! Цяла планина – чуваш ли? – такава руда злато, чисто, красно злато! Та това е тайната златна Гвинея на учените... Това е Голконда! Цяла Голконда! Дай да те цалуна пак, златна Антонио! Аз подозирах, моят гений ми нашепваше нещо. Тая девствена земя е пазила съкровищата си цели десетки векове, тя чака търпеливо да дойде един доктор Карло да разтвори недрата ѝ и да зачуди света с едно велико откритие...

Жена му слушаше зяпнала. Ако да не виждаше блестящите златоносни буци, тя би помислила, че професорът се е побъркал. Тя и сега се плашеше от такова нещо.

– Антонио драга, тоя човечец ще ме чака тука, бъди любезна с него: той е нашето провидение... Но дръж се спокойна... Аз ще обядвам с него. Стответе най-хубаво.

– Имаме супа, и тлъстата гъска, пълнена с ориз и раказии стафиди, ама каква чудесна работа, Карло! И половината от вчерашния пуяк, пържен в прясно краве масло, със соус-паприкаш и гарнитурата от хрян и розов чукундур, а за десерт...

– Добре, добре – прекъсна я Карло, като не щя да изслуша тоя сложен каталог на домашната кухня; – ние ще обядваме и ще тръгнем...

– Къде? – попита учудена Антония.

– Ще тръгнем за нашата Голконда, Антонио. Аз отивам да зема отпуск тозчас от директора на гимназията. Не забравяй, бъди ласкава с тоя златен селянин, с тая света овчица и заключи зад мене вратията с ключ.

И доктор Карло в две минути се озова при директора.

– Господине директоре, ида да ви моля за тридневен отпуск, от днес, от тоя час!

– Отпуск! Невъзможно, сега имаме екзамени.

– Отпуск ми е необходим! – повтори енергически професорът.

– Що ви принуждава?

– Жизнен интерес.

Директорът го изгледа зачудено.

– Да, жизнен интерес – прибави доктор Карло; – повече даже: висшият интерес на страната, господин директоре!

– Пред такива високи интереси и аз свалям шапка – отговори усмихнато директорът.

– Давате ли отпуск, господин директоре?

– Имате го. Желая ви едно велико откритие.

Професорът изскокна на улицата.

– Тоя простак сега се подиграва, а след двайсет и четири часа ще се счита щастлив да стисне ръката на доктор Карла – бърбеше той, като вървеше разсеяно из една тясна улица, цял обзет от щастливите си вълнения и надежди.

На едно място топ се спъна в едно голямо бунище от пера и перушиняк – тоалетът на цяла куда шавени гъски... Това го направи да се сети, че той се намира пред тяхната порта. Той изтропа яката.

Жена му отвори.

– Тук ли е селянинът? – попита безпокойно.

– Тук е.

Професорът бързишката отиде при арестувания си гост.

II

След три часа доктор Карло и Иван Динков се качваха заедно в железницата във втория клас.

Докторът има грижа да влезе в съвсем празен вагон. Той тури другаря си между себе си и стената на вагона, за да му пресече пряко съобщение с останалия свят. Затворът на бай Ивана се продължи.

Влакът тръгна. Пожълтелите равнини на обширното поле се замъркаха от прозорите. Жегата се усилваше. Еднообразното тропотене на колелата докарваше дрямка. Селачът действително задряма подир сития обед у професора. Той имаше вида на човек, който никак се не досеща за важната роля, която играеше в съдбата на професора и на цялата област. Карло час по час поглеждаше спокойното му попотено лице, по което никаква мисъл не се отражаваше, и проговаряше състрадателно: *Sancta simplicitas!* На станциите обаче той го дебнеше неотстъпно като един строг полицейски агент и не оставяше никого да се доближи до другаря му. Един ревнив мъж не пази тъй жена си. За щастие, никой пътник не се случи да влезе във вагона им; само от Каяджик един гоен униатски патер, който пътуваше за Одрин, им стана другар. Духовният сан на пътника успокояваше боязливостта на доктора. Но понеже патерът често поглеждаше в недоумение към заспалия селянин, пооблегнат на рамото на доктора, то Карло, за да му не даде време за догадки и подозрения, отвори на попа горещо прение по латински върху папската непогрешимост, което трая до другата станция – Търново-Сеймен, дето се разделиха. Там докторът и бай Иван преседнаха на ямболския влак, който потегли през Марица, на север. Те бяха пак сами. Докторът едвам сега можа да се поотпусне и да си помечтае. Той държеше щастието си за юздата, която се представляваше от бай Ивана. Нечут успех увенчаваше двайсетгодишни трудове. Геологията, каква велика наука! С това откритие той правеше цяла революция в икономическото състояние на Балканския полуостров. Той даваше на българската корона един брилянт, по-многоценен от брилянта на Великия Могол. И как малко трябва сега да остане всичко това закрито в неизвестността за години, може би и за векове! Едно излизане на колелата из релсите, едно продълвяване на мост, което би умъртвило тия двама хора... При тая мисъл докторът потръпваше.

Влакът стигна благополучно в Ямбол надвечер. Професорът и

селякът слязоха в едничката добра гостилничка в града.

– Приготви една стая с две легла – заръча докторът на момчето.

– Този баю другар ли ви е?

– То не е твоя работа – избъбра строго докторът, – изпълни каквото ти заповядвам.

– Аз питах, защото стая с два кревата нямаме сега, та негова милост може да преспи на одъра, извън сега е топло – обясни слугата, като гледаше дрипавите дрехи и издънени цървули на селянина.

Професорът се навъси.

– Ти не разсъждавай, хлапетю, за топло и за студено, ами приготви стаята.

– Ба, аз спavam тука на това одърче, нашите кокали меко не търпят – обади се бай Иван.

Очевидно това грижливо внимание на професора му дотегваше. Той беше като в плен.

Но професорът не беше човек да излага на глупави случайности едно сигурно щастие. Той настоя и неговата дума стана. Момчето сложи още едно легло в тясната стаичка. Двамата пътника влязоха вътре, докторът заключи добре вратата, не от страх да не влезе някой тая нощ, а да не би да излезе, и зе да се съблича. Той покани и Ивана да стори същото.

Но бай Иван вместо да съблече себе си, съблече кревата. Той му свали пуховата възглавница, чистия чаршаф и завивка и легна на сламения матрац.

– Ти мене не гледай, аз съм овчар.

Професорът с удоволствие чу, че бай Иван захърка. Никога хъркането не му се бе сторило тъй мелодично.

Железницата се прекъсва до Ямбол. Заранта доктор Карло се качи на файтон с бай Ивана, който щеше да му покаже заветното място. След няколко часа път достигнаха до едно ханче на полето. Там оставиха файтона да ги чака и на два селски коня се запътиха на север, към Стара планина. Карло поглъщаше с поглед тия ниски синикави върхове, дето се криеше златородният.

– Лигнит, кварц, алувиум, гнейс, гранит, варовит камък, чернозем, възглица пъстрят кората на Източна Румелия. Сега на едно крайче на геологическата й карта ще туря думата: злато! Как импозантно ще стои там! – помисли си той.

– Господин Иване, как се нарича тоя връх?

– Как го наричат? Планината; турците го викат балкана и то си е

по-право, чунким това е Коджа балкан.

При тоя урок по география професорът се ухили.

– Значи, няма име: толкоз по-добре.

Повървяха малко. Професорът мечтаеше.

– Господин Иване, ти чувал ли си за Кристофа Коломба?

– Не го познавам.

– Удивително. Той едно време изнамери цял свят и излезе хаплю, та не му тури името си.

– Хаплю не, ами хаплю – потвърди Иван важно.

– Нашият връх ще се нарича занаяред: Монте Карло.

– Добре, господине, както заръчате.

Наближиха върха. Той по-ясно и по-ясно се очертаваше на плещите на главната планина, от която го делеше Луда Камчия. Слязоха в един сух и каменлив дол: от него нагоре зафащаше златорудното бърдо. Докторът беше на прага на своята Голконда! Ненадейно зловеща мисъл му хрумна: той се озърна безпокойно в тоя дол, глух и отстранен.

– Господин Иване – обърна се ниско към другаря си, – тука разбойници не ходят ли?

– Не грижи се, господине, излизат понякога, ама те са турци. Тъдъва ги има, поразниците...

– Та ние сме *in partibus infidelium*?

И докторът извади из една черна дългнеста кутия два револвера.

– Що, боиш ли се? – попита бай Иван усмихнат.

– Карай – забележи докторът.

– Добре, господине.

Докторът бодна коня си.

Зафащаха златорудното бърдо. Карло изглеждаше внимателно всяка скала, камък, местност. Той забележи очуден, че блестящите пещчинки, които са размесени в праха, имаха особен, жълт цвят. Наистина той бе забележвал и другаде подобен светлив прах по почвата, но тоя светеше някак си по-другояче... Това блещукане на златистия прах се увеличаваше, колкото отиваха нагоре... Няма съмнение, че бяха шушки от злато, извадени на повърхността на земята от физически влияния. Сърцето му туптеше силно, но той се въздържа. Изкачиха се на самия връх на бърдото. Припасвано от изток, север и запад от Луда Камчия, то приличаше на един неправилен полуостров; то повечето бе покрито с рядък хрусталак и с див тревуляк, дето се озъбваха плоски канари. Професорът пресметна, че ще зафаща около петнайсет квадратни километра. Слязоха и двамата от конете, поведоха ги и навалиха надолу

мълчешком. Когато дойдоха до един изронен бряг, Иван Динков каза:

– Тука изкопах двете буци.

Изровеното място стоеше още прясно.

– Копай – каза професорът с разтреперан глас.

Бай Иван се опретна и копа наблизко. Сухата земя кънтеше звънливо под ударите на мотиката. Тоя шум наумяваше дори звънтенето на златото. Професорът с опулени очи, със спряно дихане пробиваше земята, дето падаше сечивото. Най-после то кльцна в нещо твърдо.

– Спри! – каза професорът.

Из ровката пръст се показа един жълтеникав камък. Селянинът бързо го дигна и го показа на професора. Той го грабна, отколкото зема от ръката му и го прегледа.

– Augum brutum!¹ – извика той. – Копай още.

Селачът копна няколко пъти на същото място и извади една кривача по-дребни парчета от същата руда. Карло се не помнеше.

– А голямата буца, господине, изкъртих там, при оная канара – каза бай Иван, като обрисваше пота на лицето си.

– Да идем там – заповяда професорът.

Спряха се пред едно скоро копано място.

– Тук вече са копали! – извика Карло уплашен.

– Аз го копах... тук още никой не е помирилс.

И бай Иван копна на няколко места, па най-после само на едно продължи да работи. Мотиката пак удари в нещо кораво.

– Спри! – изкрещя професорът.

В пръстта се валяха други буци, които лъщяха на слънцето.

– Та тук е Калифорния! – извика той.

Селянинът се озърна.

– Кой кажеш, някой да не ни гледа!

Професорът извади една карта на Румелия и портфела си. Той забележи названията на тая и околните местности според указанията на водача си. После намери широтата и дълготата от парижкия меридиан на това бърдо, което забележи на картата си: Монте Карло.

Той тръгна нататък. Бай Иван – по него.

– Да копаем ли още? – попита той, като се спряна едно съвсем нечаканото място, обрасло с пожълтяла трева; – аз ти казах, че тая планина е цялата такава.

Карло заръча да копае.

1. Злато в грубо състояние.

Бай Иван зафана пак. Дупката отиваше дългнеста и по-дълбока тук. Селянинът спря да си отдъхне. Той беше уморен. Руен пот течеше по зачервенялото му небръснато лице. Той се озърташе добродушно.

– Дай сам – каза професорът нетърпеливо и грабна мотиката – пръв път в живота си – и закопа.

Дупката се разтваряше. Пак клъцна нещо. Това беше по-голяма буца руда, която се разцепи на две от удара. Професорът се обърна безпокойно. Всичко това беше тъй невероятно и тъй действително, щото умът му не можеше да го пренесе. Той извади бяла кърпа и обърса ръцете си. Златният прах се олепи по кърпата, която заблестя, като че имаше златен вътък.

В земята се показваше още руда.

– Тук е цяла жила – пошушна си професорът.

– Та какви са тия буци, господине? – полюбопитствува пак селянинът.

– Тая овца още се не сеща – продума си докторът, па отговори: – *Aurum brutum*, господин Иване!

– Какво ще рече това: урум бурум!

– *Metalum nobile*² – поясни докторът.

– Ха, разбрах... Но ти като че не гълчиш по български?

Докторът бръкна в пазвата си, извади и даде три лири на водача си.

– На, ти си честен човек.

Селячът прие парите с поклон и благодарения.

Докторът се ухили. – Аз бях чувал, че българските селяни са хитри: тоя е цял идиот...

– Бай Иване, едно ново условие да направим! – обърна се той към водача си.

– Както заповядаш, господине.

– Слушай, за тия буци никому няма да обаждаш, нито да показваш това място – до три дни.

– Няма да кажа гък!

– Тия три деня ще стоиш при мене.

Тук на бай Иван не стана добре. Призракът на ново пленение не му се усмихваше. Той заправи окръшки.

– За всеки ден ще ти плащам по лира!

Тия думи из един мах обезоръжиха водача. Върнаха се на хана, дето ги чакаше файтонът им. Обяд беше минал вече. Докторът извади из

2. Благороден метал.

пътната си чанта една уварена от Антония кокошка, увита в немски вестник, и покани бай Ивана да обядват. За всичко той се разпореждаше, той говореше с ханджията и с водача си и отговаряше на въпросите на някои селяни, отправени към другаря му. Бай Иван влезна добросъвестно в ролята си на олимпийско божество. Той приемаше с пълно достойнство внимателните услуги на разшетания учен човек. Селяните там и същият ханджия се дивяха.

III

Слънцето преваляше на запад. Файтонът се търкаляше по широкото голо и безлюдно поле. Доктор Карло отиваше в Дремиград, най-близкия град, отдето щеше да прати няколко депеши по откритието си в Пловдив и за Европа. Там щяха и да преспят, а заранта да тръгнат назад. Слънцето прежурише. Пожълтялата безлесна равнина изглеждаше на изгоряла степ. Тя на север опираше в синкавите балкански бърда, по-разлати и по-ниски, колкото приближаваха Черно море. Пладнешката жегга беше нестърпима: огнените лучи горяха гърбовете на пътниците, засипани от прах, който на облаци се дигаше след колата. Пред тях вървеше един друг файтон с един пътник само. Когато спряха на едно друго ханче – последната станция до Дремиград, те завариха и него, че пиеше кафе под сянката на стряхата. Той беше момък на трийсет години и по облекло, и по вид личеше да е столичен жител. Но доктор Карло го не познаваше. Докторът не познаваше почти никого освен Антония и колегите си, и то не всичките. Той нехаеше за нищо, което стоеше вън от областта на геологията и минералогията. Политическият строй и законите на страната, борбите на партиите, изборите, които вълнуваха и децата, за него бяха нещо не от мира сега. Никой по-добре от него не знаеше И. Румелия и никой по-малко. Тя беше за него пълен месец, на който познаваше и именуваеше всичките граповини, долини и върхове, от едната страна, а отгатышната – остаяше в „мрак кромешний“. Той можеше изведнъж да ти обади кое камъче от колекциите му от кой тракийски връх е дигнато, а още не знаеше името на главния администратор в града, дето беше гимназията. Това простително невежество на учен човек често му донасяше неприятни изненади...

При всичко че особено сега той избягваше всякакви срещи с познати и непознати лица, но силна потребност да излее част от вълненията си накара професорът да завърже разговор с непознатия момък. Той го поздрави, седна и каза небрежно:

– Африкански горещини, господине!

– Пече страшно, трябва да вали – отговори пътникът, като си правеше хлад с кърпата.

– Право, тия облаци на дъжд сочат; ние като овчари, познаваме... – обади се бай Иван, който, по наставленията на професора, всякога седеше между лакътя му и стена.

Професорът го побутна неволно с лакътя си.

Непознатият момък забележи странните отношения между тия двама другари.

– Господин професоре, негова милост водил ви е някъде по вашите научни изследвания?

Докторът погледна внушително бай Ивана и отговори с равнодушен уж вид:

– Да... да... Ах, каква прекрасна земя имате, господине мой. Това е един извор неизчерпаем за науката, за изкуствата, за всемирния прогрес. Вашата земя, господине мой, притежава безценни дарове от природата, които за жалост оставят зарити без полза. Но настая часът, мисля, когато лучезарният поглед на науката ще я зондира... Вам ви трябва само хора образовани, специалисти по естествознанието, и главно, господине мой, честно предани на благо то ви... Моят живот е всецяло посветен за щастието на тоя трудолюбив и прекрасен народ български. Каква благословена земя! Просто рай!

Докторът се разпалеше от собствените си думи. Макар общи и пълни с риторическа мъгливост, нему му пооекна. Те бяха излишък от душевния му прилив. Момъкът го гледаше зачудено и отдаваше тия прекалени фалби на България повече на възторжения ум на един учен, залибен в предмета си, а донейде си и на подобострастния характер на някои чужденци.

– Направихте ли някое по-важно откритие?

– Невъобразимо важно! Невероятно!

– Какво именно?

– Това не мога ви каза, господине мой – отговори професорът с тайнствен вид и погледна бай Ивана.

Любопитството на момъка порасте.

– Вероятно някакви драгоценни метали?

Докторът клюмна утвърдително.

– Не ми иде за вярване. Доказано е, че Балканският полуостров няма ни злато, ни сребро...

– Напротив, и той има една Калифорния!

– Ах! Къде!

– То е мой секрет, господине мой.

Но след тия думи той видя, че се увлече, скокна веднага и поведе бай Ивана към файтона.

IV

Продължиха пак пътя си.

Небето се замрачи. Гъсти черни облаци се напластиха над широко-то поле, което потъмня; една светкавица змиевидно изброи хоризонта, последвана от глух тътен на гръмотевицата. Завчас бурята настана. Плисна силен дъжд под ужасни трескавици... Тук пак хрумна професору страшната мисъл какво нещастие ще бъде, ако мълния падне на файтона им. А той, сред това съвсем голо поле, беше привлекателна точка за електрическия ток. Но и тоя път всичко мина благополучно. Стихията се утиши, небето се разведри пак и на запад блеснаха последните златни лъчи на слънцето, което потъваше в кръгозора. Смръкна се. Двама файтона вървяха тежко по размякналия път. Скоро файтонът с момъка превари и изчезна в мрачината заедно с другите предмети. Дремиград остана зад една гънка на равнината, но нищо не наумяваше за близостта му. Професорът съчиняваше в ума си важните депеши, които отиваше да удари: една до главния управител, друга до един приятел в Европа, член на ученото дружество, на което докторът ламтеше да стане тоже такъв. Утре печатът във всичките провинции на страната щеше да направи да прогърми името му. *Fama volat*³... Облак сърадвателни депеши щяха да разтупат хиляди сърца. Какво сладко нещо е славата! От утре доктор Карло се събуждаше велик човек... Името му затъмняваше всички други имена, на които ориентът беше дал блясъка си. И сърцето му бяхтеше като лудо в гърдите.

Едни мъгляви и скудни блещукания в мрака показваха, че градът е недалече. Но той забележи отсам него уединено други по-ясни и подвижни светлини като от фенери, между които се мяркаха сенки. Вероятно там имаше един куп хора. Той хубаво забележи, че тия светлини и тия хора стояха на къра и очевидно на самото шосе. Какво диреха по това време извън града? Неволно безпокойство обзе професора. Другарят му спеше, файтонът отиваше напред, към фенерите, които чакаха на пътя му. Зеха да се чуват гласове. Червената светлина огряваше по-видно формите на човешки фигури, които безпокойно се движеха и кръстосваха. Той чу даже дрънченето на оръжия! Смутни страхове свиха сърцето му. Той неволно смуща заспалия бай Ивана. Той никога не бе изпитвал подобни вълнения. Хрумна му, че това е засада от разбойници или нещо

3. Славата фърчи.

още по-страшно. Голямото откритие, което направи, не ще да бъде чуждо на това нощно нападение... Тоя непознат пътник, комуто така глушешки издаде тайната си, не напразно отмина напред!... Кой знай, користолобието, а още повече славолубието са способни да вдъхнат най-страшни престъпления!... Малко ли примери има? Златото е такъв съблазнителен демон...

В това време тъпата пресрещна файтона мълчешком и го спря. Мнозина се навалиха с фенери да видят кой е вътре. Професорът стоеше ни жив, ни умрял.

– Кой е тука, господине? – попита един запъхтян глас.

Докторът не отговори.

– Доктор Карлев – каза бай Иван, който се разбуди.

– Той е! Той е! – извикаха няколко гласа.

– Ура!

– Добре дошле, добре дошле!... Народът ви посреща... Закъсняхте много! – каза му един облечен в бели шаячеви френски дрехи човек и се ръкува с него.

– Ура! Да живеят! – повтаряха се възклицания от тъпата, която тясно заобиколи колата.

– Отдават ти чест – прошепна досетливият селянин, – отговори им нещо.

Тия думи свестиха доктора. Той изведнъж се догади, че тоя затънтен градец иска да му изрази благодарност за научните му заслуги и му устройва тая овация. Трогателен пример, който трябва да потопи в срам другите български градове. Тая мисъл покърти дълбоко душата му. Той слезе от файтона, до крайност развълнуван. Възцари се мълчание.

– Благодаря, благодаря, братя, за тая чест ненадейна. Тя ме трогва дълбоко... Моите досегашни заслуги не заслужават лаврите ви. Зная добре, че вие в моето скромно лице възвеличавате великата наука. Но тя скоро ще ви докаже колко е всемогъща... Не се фая, господа, но доктор Карло никога няма да го забравите, както и той вас – за благородните ви чувства и примерен патриотизъм! Да живеят ученолюбивите граждани на Дремиград.

– Ура! Ура! На ръце!

И в един миг трепетното тяло на професора се издигна и люшкаше като едно знаме над главите. Той махаше с двете си ръце, за да се удържи в равновесие. В отговор на тия знакове на възторг замахаха шапките. Когато докторът беше сложен долу, той се ръкува с всичките, пиан от частие и със сълзи на очите.

Файтонът потегли пак между два реда посрещачи. Бай Иван седна при возача, а при доктора влязоха трима по-предни членове от депутацията. Той не разбираше какво го запитват, нито сещаше какво отговаря: цялото му същество се топеше от блажено ощущение. При входа на града – друга депутация. Пак поздравления, възклицания!

Това беше едно триумфално шествие!

В няколко минути Карло падаше от един полюс на друг.

И имаше защо: почетните граждани дремиградски посрещаха скороизбрания си депутат, за когото имаха известие, че пристига тая вечер. Вместо на представителя депутацията налетяха на доктор Карла, когото не знаяха лично, както и първия. Приликата на имената и тя спомогна за заблуждението.

Спряха се пред къщата на кмета.

V

Разговорите имаха повече церемониален и общ характер, както въобще между люде, които пръв път се запознават. Повече ставаше дума за днешната буря, която свари професора на полето. Той дойде свършено на себе си и езикът му се развърза; доктор Карло беше словоохотлив. Той разправяше с въодушевление за своето пътуване и за учената си разходка до Балкана, като замълча за златната руда.

Между това и той, и те дохождаха сегиз-тогиз в недоумение, което при много добра воля, тозчас си обясняваха в ума. Той се малко зачудваше, че го наричат Калев. Но отдаде това на твърде простителна слабост у младите народи – петимни за велики имена – да осиновяват чужди знаменитости. Тук му дойде на ума за поета Петрович, славянин, когото маджарите прекръстиха Петефи. От Карло до Калев по-малка е разликата. Колкото за триумфалното посрещане, което ни насъне не бе мислил да наиде в тоя затънтен градец, той си го обясни, както видяхме, още извън него. Гражданите пък посмущаваше неговият небългарски говор и чуждо произношение. Но си обясниха това от дългото му живееие извън България; също ги зачуди разказът му за геологическата му разходка до бърдото, но приеха това за почтено желание на депутата да узнае по-добре колегията си. Повече ги докара в недоумение отказването му да е депеширал кмету из Ямбол за идването си. На това особено настояваше професорът, защото скромността му никога не би му допуснала да си заръча, по един вид, посрещането. Дойдоха прочее до заключение всичките, че някой друг от излишно усърдие и по свой почин е ударил депешата и за по-добре подписал името на депутата. Кметът също с неудоволствие забележи, че досега депутатът приказва доста за успехите на геологията в Румелия, но не знае ни един път да поблагодари за избирането му. Но и кметът се задоволи с някакво обяснение, много или малко правдоподобно. Като махнем тия мънички запъвания в разговорите ученият професор и ученолюбивите граждани си произведоха взаимно най-прекрасно впечатление.

– Както е така, аз да ви помоля за наш Петърча – каза един от гостите, – знайте, искат да го земат във войската... Но той, господин наш депутат, не е за войска и за солдатин, защото е възпитан... та ако видите там майора Менгелсона, кажете му две думици за наш Петърча... Знайте, от вас всичко зависи.

Кметът мушна с лакътя си госта да прекъсне и за да не даде възможност и на останалите да заявяват частни просби, което беше неприлично, за пръв път обърна разговора за политиката.

– Какво стана с родопските села, предадоха ли се? – попита той.

– Реши се въпросът – отговори Карло напосока.

– Как, предадоха ли се вече?

– Сложиха оръжията...

– Чудно, в последната „Марица“ друго се казваше – забележи един.

– „Марица“ е от завчера, а господин Калев вчера е оставил Пловдив... Какво не става в един ден – поясни друг.

– Да, да, да! – потвърди Карло.

– А за преврата в княжеството кои са последните известия?... Свищовското народно събрание се е произнесло за или против Батемберга?... Нам само веднъж иде вестник в неделята.

– Против, против... Ах, каква прекрасна земя имате, господа, просто чудо!

– И ние направихме митинг да протестираме против преврата... Четохте ли нашата резолюция?

– Четох, господа, прекрасна, господа, чудесна, господа!...

– А за Афганистан какво знаете?

– За Афганистан? – попита опулен Карло.

– Да, за Кандахарския проход. Заеха ли го англичаните?

– Да, господа!

Доктор Карло прие за правило тая вечер да отговаря със самоувереност на всичките питання по политиката, които щяха още да ваят на него. Той не беше приготвен за такъв экзамен. Това беше голяма изненада за него. Излизаше, че той заглъхнал, спокоен, забравен градец, който Карло си представяше вечно спящ, нещо като Квинквандона в „Доктор Окса“⁴, се интересувахе и вълнувахе от световната политика, правеше овации, даже митинги.

Но едно ново недоразумение дойде да фърли мъгла в отношенията на дремиградците и на Карла. Причиниха го следующите думи на кмета:

– Господин Калев, сега вие, като наш депутат, ще се погрижите икономически някак си за подигането на Дремиград и на околията... Знаете, бедност голяма...

– О, на драго сърце, господин кмете, аз отсега ви гарантирам обогатяването на тоя благороден град и на околията ви. То е в моите ръце,

4. Повест от Жюл Верна

макар и да не съм ваш депутат, както вие ласкателно ме нарекохте.

Общо очудване.

– Как? Вие сте наш представител вече! – каза кметът.

– Ние знаехме, че и вие сте съгласни...

– Вас едногласно избра народът!

Професорът опули очи. Значи той беше депутат! Сега изведнъж той си обясни истинската причина на оваците и на бляскавия прием, що срещна у дремиградците... Какви неожиданости!

Той прибърза и отговори развълнувано:

– Аз съм дълбоко покъртен от вашата чест, господа. Виноват съм, че преди всичко не ви изразих горещата си, да, най-горещата си благодарност... Вашият избор прави особена чест на геологията. И не доктор Карло или Калев, както вие приятелски ме наричате, а обаянието на науката съедини гласовете ви и сърцата ви... Но аз, за жалост, не ще мога да приема вашия избор.

– Защо не приемате сега? – попитаха смаяни всичките.

– Първо, господа, моята специалност и призвание е друго... Никаква наклонност към политиката не чувствавам... Creacum est, non legutur! – казва латинската поговорка, сиреч, гръцко е, не разбирам. Второ, едно велико откритие, което направих, ще погълне всичките ми грижи занаяпред. Засега мога да ви кажа само, че аз съм решил да се посветя цял на благото на тая просветена страна, която прегръщам като свое отечество, ако и още, за мой велик срам, се считам чужди поданик.

Кметът си прехапа устните.

– Поданик? Та нам не ни бяха казали това! Чужд поданик е неизбираем!

– Да, чужд поданик, но чистокръвен българин по душа.

– Само вашето име можа да събере всичките гласове. Инак турците щяха да изберат Мурад бея! Жално!

При всичките тия сюрпризи никому от дремиградците не хрумваше на ума, че се заблуждават и те, и гостът. Разбраха само, че им е препоръчан бил за депутат един доста оригинален човек, твърде учен и при това твърде скромнен.

Но сега самолюбието на Карла силно се нарани, когато той узна, че някакъв си закон се изпречва на пътя му. Това го тури в амбиция! Не, той ще влезе в камарата!

И като извади из задния джеб на сетрето си няколко буци от рудата, тръшна ги яката на масата, щото дребни късове и златен пясък се разфърчаха.

Всички се навалиха да гледат златната руда, която игриво и разноцветно лъщеше на свещта.

– Златна руда! – казаха всички възхитени.

– Да, златна руда в най-чистия си вид, господа избиратели, руда, с която е пълна цяла планина, три часа от Дремиград, във вашата околия. Вашата околия, господа, е българско Колорадо... И това съкровище е спало безбройни векове в земята и трябваше доктор Карло да го изнамери в днешната си разходка!... Ето кой е доктор Карло, комуто сте сторили чест да го изберете за ваш депутат. И аз я приемам сега, господа, против всичко и няма да я отстъпя никому!... Колкото за поданството, то е глупост и ще ви докажа тозчас.

И седна, и написа тая телеграма до главния управител на областта:

„Печеля на короната ви една Калифорния. За цена на тая заслуга прося неотложно румелийско поданство, което било нужно, за да мога свободно да вляза в камарата, дето ме праща изборът на дремиградските избиратели. Утре тръгвам за столицата с доказателствата на великото си откритие.

Дремиградски представител:

Доктор Карло“.

Той прочете депешата си развълнуван.

Всичките я намериха превъзходна и пламтяха от възхищение. Блясъкът на златната планина заслепяваше умовете им. Доктор Карло беше тяхната звезда и добър гений. Те нямаше да позволят никому да побутне с пръст избора им... Написа се телеграма и от градска страна, подписа се кметът и се изпрати с Карловата.

Докторът беше като пиян. Пред него се разкриха съвсем нови хоризонти. В неговата спокойна кабинетна душа изведнъж оживя бесът на най-широкото честолюбие... Прочуване, чест, слава, богатство огромно, власт – всичко из един път се струпаляше на плещите му. Щастието го съкрушаваше с тежестта си...

Едвам се бе затворила вратата подир телеграмите, тя пак се отвори. Влезе един млад човек с очила и с червена брада. Той беше пътникът, с когото се срещна днес професорът. Той се озърташе свенливо.

– Позволете... Господин кметът!

Домовладиката скокна.

– Заповядайте, господине, аз съм.

– Доктор Калев! – представи се гостът и подаде ръка на кмета. – А,

господин докторе, пак се виждаме! – каза той ласкаво на професора. – Позволете ми сега да се запознаем: Калев, доктор на правото, дремиградски представител.

Всичките стояха безгласни и попарени.

Те видяха страшната грешка, на която бяха жертви, защото именно новият гост беше техният избранник.

Пристигнал не преди много време от Европа, той не бе познат на избирателите от тая отдалечена от центъра колегия. Но те го знаеха по име, което скоро печелеше известност. Столичният избирателен комитет телеграфически бе дал кандидатурата му на дремиградци, които само върху неговото име можеха да се съгласят. Сега той идеше, по приетия в областта обичай, да ги благодари и да се запознае с нуждите и желанията на колегията. Както видяхме, ласкав прием му се приготви. Но возачът му, поради разкаляността ѝ, влезе в града не из главната улица, а мина през друга една, постлана с камъни, и посрещачите посрещнаха професора. Доктор Калев слезна на гостилницата, без да види някого да му каже добре дошъл. Това го слиса и огорчи, но си го обясни, едно: чрез късното време, а друго – чрез простодушния нрав на избирателите си. Той помоли ханджиият да го заведе до кмета.

.....
– Чорт им зел депутатството! – бърбеше си Карло, когато остана сам в стаята си – моята фортуна и слава лежат на много по-широка основа... Добре, че дойде навреме тоя доктор Калев, дявол да го вземе с името му!

После седна и написа писмо до приятелите си в Европа. Затам изпрати и следующата телеграма:

„Открих днес на южния склон на Балкана богата златорудна планина – Монте Карло. Това е Перу на Балканския полуостров. Възхищен и поразен. Подробности с писмо. Дайте широка гласност на това известие.

Доктор Карло“.

После сложи буците на масата, порадва им се, па заспа унесен в златните (фактически златни) сънища.

Той бе забравил да прибере при себе си и пленника.

VI

Карло се събуди по изгрев слънце.

Той фана да се готви за път.

Когато да положи златните буци в пътната си чанта, вратата се отвори и влезе хотелджият.

– Околийският началник! – обади той.

– Да заповяда – каза Карло и се изправи поочуден от това утрешно посещение.

Околийският началник влезе с доста сериозно лице; очите му изведнъж се втренчиха в златната руда на масата.

Той се отрекомендува, па каза:

– Господин професоре, тази ли е всичката руда! – и показва към буците.

– Тия буци са само мостра, господине администраторе, а такава руда цяла планина остая там... – каза доктор Карло усмихнато и гордо някак.

– Дека се намира тая планина?

– Тая планина се намира във вашата околия, господине мой, но само толкова мога да ви кажа... за повече извинете... – каза Карло, като зе да туря буците в чантата.

Началникът го спря.

– Моля ви, господин професоре, не можете ли отговорите по-точно?

– То е секрет, господине.

– Как е името на планината? – настоя началникът.

– Това мога да ви кажа: Монте Карло.

– Как? Монте Карло ли я кръстихте! Гнездото на комарджиите от целия свят.

– Италианското Монте Карло, господине, поглъща златото, а българското Монте Карло го блюва – каза развълнуван професорът, който никому нямаше да допусне да тури пръст на славата му.

Началникът неволно се усмихна, па извади една телеграма и погледна в нея.

– Курт баир не е ли, между Доброли и Камчик махала, при Луда Камчия?

Доктор Карло приbledня. Той се озърна уплашен; той диреше бай Ивана, когото от снощи съвсем бе забравил.

Той се развика във от себе си:

– Това е низко, господине, да подкупвате човека ми, да ми отнемате правото на великото откритие, за което аз лично и пръв път отивам днес да доложа на главния управител. Това е непростително, това е убийство и по-лошо!...

Началникът се навъси, па каза строго:

– Дайте тия буци на мене!

– Протестирам, господине! Това е грабеж сред пладне!

– Тия буци са крадени, господин професоре!

– Тия буци аз сам ги копах с ръката си из земната утроба... Вие сте страшен клеветник! – викаше Карло настръхнал.

Той виждаше, че всичките му златни сънища и надежди тоя груб началник идеше сега да ги осуети.

– Тая златна руда, господин професоре, е открадната от областния музей и аз имам телеграфическа заповед да я прибера от вас и да я провоя в Пловдив като веществено доказателство за едно престъпление.

Карло се опули прехласнат.

– Четете сами!

И началникът му подаде телеграмата.

– Това е безобразна лъжа! – извика Карло презрително.

Началникът беше издигнал една буца и се взираше в нея.

– А буцата лъже ли? – каза началникът, като му показва на нея осталия крайчец от парченце хартийка, която е била залепена там – очевидно бележка с упоменание отечеството на златната руда.

На професора лицето съвсем побеля!...

.....
След малко Карло тръгваше на път с чанта, изпразнена от златните буци, и с душа, изпразнена от златни надежди.

Действително професорът беше жертва на една жестока подигравка. Някой си турчин чиновник крадеше антики, монети и златна руда от цариградския музей, които му се купуваха за нищожна цена в Пловдив и обогатяваха начинающия се областен музей. Един разсилен при това учреждение направи като турчина: открадна буците. Па заедно с един хитър селянин ги заровили изкусно на няколко места на планината при Луда Камчия, с цел да оскубят доверчивия професор, комуто слабостта към колекции знаеха. Както видяхме, селянинът, който си даде лъжливо име, изигра превъзходно ролята си.

Но вчера случайно биде забележено липсването на буците из областния музей, разсилният се улови и изповяда всичко. Телеграмата пък на

Карла не оставаше никакво съмнение в истинността на това признание, както и в пълния успех на интригата.

Доктор Карло пролежа два месеца болен.

В това време Антония изфърли из прозореца всичките му геологически съкровища.

Но доктор Карло беше вече член на едно първостепенно учено общество в Европа.

1888

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5019>]